

KÖNYVISMERTETÉS

A magyar közoktatási statisztika alapjai

(Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1951, 80 old.)

A társadalmi, gazdasági téren végbenő szocialista átalakulásnak döntő kérdése a kultúrforradalom, amelynek a mélyreható politikai és gazdasági változásokkal követően a szocializmust építő társadalomban be kell következnie. A kultúrforradalom az oktatás területén jelenti a régi uralkodó osztályok művelődési monopóliumának a megdöntését, a tudományok felé vezető útnak megnyitását a munkásosztály és a dolgozó parasztság előtt.

A felszabadulás előtt az uralkodó osztálynak nem volt érdeke, hogy a nép széles rétegei tanultak, műveltek legyenek. A főiskolai hallgatóság számának „aggasztó növekedéséről” beszéltek. „A főiskolák felé rohanó ifjúság alig szűnő árját” az akkori kormányzat Magyarországi társadalmi problémái közül a legégetőbbek egyikének tekintette. Pedig milyen szerény volt az az „áradat” az öt éves tervidőszak alatt főiskolai végzettséget nyerő tízezrekhez viszonyítva.

A felszabadulás óta tanügyi politikánk arra irányul, hogy a nép minél szélesebb rétegei számára tegye lehetővé a tanulást, a művelődést. Ennek a politikának a végrehajtása természetesen népgazdasági terveink keretében és annak alapján történik.

A közoktatás szerves része szocialista tervezdálkodásunknak. A tervezdálkodásnak pedig fontos fegyvere, nélkülözhetetlen eszköze a statisztika. Közoktatásunk fejlesztése és a fejlődés menetének és mérvének ellenőrzése érdekében tehát feltétlenül szükség van jó és pontos közoktatásügyi statisztikára. A sta-

tisztika azonban csak akkor válhat a közoktatásügy tervszerű irányításának és ellenőrzésének eszközévé, ha azt valóban az alsó- és középfokú tanügyigazgatási szervek kezébe adjuk.

A Népgazdasági Tanács a statisztikai munkák decentralizálására vonatkozó határozatával biztosította ezt a követelményt. A határozat alapján történt meg a közoktatásügyi statisztika átszervezése.

A decentralizálás lényege, hogy a statisztikai munka szervezete oly módon épül fel, hogy az adatok végigfutnak a tanügyi igazgatás valamennyi operatív szervén. Minden egyes szerv a saját irányítása alá tartozó terület adatait begyűjti, összesíti és elemzi. A leszűrt tapasztalatokat elsősorban saját munkájában használja fel. Az összesítéseket, az adatok elemzéséből leszűrt legfontosabb megállapítások kíséretében küldi tovább közvetlen irányító felettes szerveinek, amelyek az ily módon beérkező anyagot ugyancsak operatív munkájuk alapjául használják fel.

A decentralizáció után a tanácsok, különösen maguk az iskolavezetők és a pedagógusok statisztikai feladata kiszélesedett. Az adatszolgáltatók, akik a statisztikában csak a kérdőívek kitöltését és továbbítását látták, nélkülözhetetlen segítséget kaptak saját munkájuk irányításához és ellenőrzéséhez. Az alsóbb szervek a kérdőívek kiküldésének és begyűjtésnek mechanikus feladatán kívül el kell végezzék az adatok elemzését és ennek az eredményeit ugyancsak elsősorban saját irányításuk alá eső területen kell felhasználni. Így mindezek a

szervek a statisztika szenvedő alanyaiból, a statisztikának aktív munkatársai lettek, azzal, hogy a statisztikát felhasználják, operatív intézkedések nélkülözhetetlen alapjává teszik.

A decentralizált statisztikai munka az adatszolgáltatásban közreműködőkkel szemben természetesen lényegesen magasabb követelményeket támaszt. A rendelkezésre álló adatokat az iskolavezetők, a helyi igazgatási és minisztériumi szervek előadói csak akkor tudják helyesen értékelni, ha ismerik a statisztika szerepét és feladatait, ismerik a statisztika és saját maguk közötti szoros kapcsolatot. El kell tehát sajátítani az egyszerűbb statisztikai elemzési módszereket és azok alkalmazási lehetőségeit. Áttekintéssel kell rendelkezni a tanügyi statisztika szervezeti felépítéséről, az adatgyűjtések rendszeréről és mindarról, ami elősegíti munkájuk jobb elvégzését.

„A magyar közoktatási statisztika alapjai” c. munkával a Központi Statisztikai Hivatal és a Közoktatásügyi Minisztérium a tanügyi statisztikával foglalkozók részére a szükséges alapismeretek elsajátítását lényegesen megkönnyíti.

A kiadvány a statisztikai ismereteken túlmenően röviden ismerteti a felszabaduláskor előtti és a jelenlegi iskolapolitikát, ismerteti közoktatásügyünk szervezeti felépítését és a statisztikai anyagban bővebben szereplő példák számaiban bemutatja kultúrforradalmunknak a közoktatásügy terén elért hatalmas eredményeit. Ezzel a könyv jó szolgálatot tesz mindazoknak, akik közoktatásunk fejlődését és helyzetét figyelemmel és érdeklődéssel kísérik.

A könyv első része általános statisztikával foglalkozik. A magyar statisztikai irodalomban már sok helyen találkoztunk ezzel a kérdéssel, azonban a teljességre való törekvés és az elemzés eszközeinek tanügyi statisztikai példákval való szemléltetőbbé tétele mégis indokoltá teszi, hogy a statisztika fogalmával, feladataival, a statisztikai megfigyelés megszervezésével, az adatok ellenőrzésével, összesítésével, az össze-

sített adatok elemzésének legegyszerűbb módszereivel a kiadvány is foglalkozzék. A tanügyi statisztika köréből vett példák alkalmazása megkönnyíti a módszernek a gyakorlatba való átültetését és érthetővé teszi ezeket a statisztikában kevésbé jártasak számára is.

A kiadvány második része bevezetőben rövid áttekintést ad a felszabaduláskor előtti tanügyi statisztikáról, az akkori kormányzatok iskolapolitikájáról és az ezt a politikát hűségesen kiszolgáló statisztikai „módszerekről” és ferdítésekről.

A jelenlegi iskolarendszerünkkel foglalkozó fejezet tanügyi statisztikánk feladatainak és céljainak kifejtését tartalmazza. Ez a rész ismerteti iskolarendszerünk három fő területének — az alsó-, közép- és felsőfokú oktatásunk — egész szervezeti felépítését.

A közoktatási statisztika döntő feladata a kultúrforradalom eredményeinek a felmérése és az egyes kérdések összefüggéseinek a vizsgálata, így elsősorban a beiskolázás, a lemorzsolódás, a tanulmányi előmenetel és a tanulók szociális megoszlásának az elemzése. Ezt ismertetik szemléltető példákkal a könyv következő fejezetei, kitérve a közoktatási statisztikában alkalmazott legfontosabb csoportosításokra és a legfontosabb tanügyi fogalmakra.

A kiadványban fontos helyet foglal el a decentralizálás utáni konkrét feladatok vázolása. A decentralizált statisztika végrehajtásában résztvevő minden egyes szerv — elsősorban az adatszolgáltató, valamint az alsó- és középfokú szervek — feladatainak ismertetésén kívül, konkrét példák találhatók az adatok értékelésének gyakorlati módszereiről, mind a saját operatív intézkedések céljaira, mind a felsőbb szervek részére.

Végül a könyv utolsó fejezete ismerteti a bizonylati elv gyakorlati érvényesülését a közoktatási statisztikában és iskolatípusonként tárgyalja az 1951—52. tanévi adatfelvételeket. Utóbbi közvetlen segítséget nyújt — elsősorban az adatszolgáltatóknak — az engedély nélküli, vadstatisztikák felismeréséhez és az ezek ellen folytatott harchoz.